

Ik ben over het geheel genomen positief over het wetsvoorstel *Internationalisering in balans*, dit vanwege de evidente bedoeling die eruit spreekt om de Nederlandse taalvaardigheid van Nederlandse (en internationale) studenten te bevorderen en het Nederlands als instructietaal in het hoger onderwijs weer de dominante rol toe te kennen die het de afgelopen twee decennia verloren heeft. Maar ervan overtuigd dat met deze wet de beoogde doelstellingen daadwerkelijk worden bereikt ben ik nog niet. De reden is dat ik me afvraag of het centrale wetsartikel (7.2) toch nog ontsnappingsroutes zal bieden aan opleidingen die zich aan letter en geest van de wet willen onttrekken. In dit opzicht lijkt dit wetsartikel niet overtuigend te verschillen van het oorspronkelijke wetsartikel (uit 1992) en van de gereviseerde versie daarvan uit de periode 2019-2021, tot stand gekomen onder het ministerschap van mevrouw van Engelshoven (en controversieel verklaard door de Eerste Kamer na de voorlaatste val van een kabinet Rutte). Ook die artikelen schreven het Nederlands als instructietaal in het hoger onderwijs als norm voor, behoudens enkele uitzonderingen. Vervolgens hebben de instellingen op grote schaal de interpretatie van die uitzonderingsgronden opgerekt, en geen enkele hogere instantie die hen daarbij corrigeerde en een halt toe riep. Als gevolg daarvan is er ook in dit belangrijke dossier sprake van een jarenlange impasse, met alle welbekende gevolgen van dien: voor de Nederlandse taalvaardigheid van studenten; het Nederlands als cultuur- en wetenschapstaal; de toestroom van internationale studenten die groter is dan waar ook elders in Europa en vele malen groter dan de uitstroom van Nederlandse studenten naar het buitenland; het verlies aan onderwijskwaliteit en de verdieping van de wooncrisis die het gevolg zijn van die excessieve instroom; het risico van verdringing van Nederlandse studenten in ons hoger onderwijs; het *verlies* aan diversiteit in het onderwijs (want de inhoudelijke oriëntatie in Engelstalig onderwijs is al te eenzijdig gericht op de Angelsaksische wetenschapsbeoefening en cultuur¹). Het is van het grootste belang nu een wél werkbare, eenduidig te interpreteren, wetswijziging te bewerkstelligen, een die het aantal volledig Engelstalige opleidingen daadwerkelijk zal terugdringen.

Mijn eigen actieve betrokkenheid bij dit dossier begint in september 2017, toen ik er mijn afscheidscollege aan wijdde (*Nederlands moet: over meertaligheid en de verengelsing van het universitaire onderwijs*). Mijn leeropdracht was Taalpsychologie. Binnen dat vakgebied heb ik me gespecialiseerd in twee- en meertaligheid. Ik ben in die rol bekend met een grote hoeveelheid onderzoeksliteratuur waarin enerzijds wordt aangetoond dat een hoge taalvaardigheid bevorderlijk is voor academisch succes of, omgekeerd, dat een lage taalvaardigheid academisch succes belemmert. Anderzijds wordt in die literatuur aangetoond dat de taalvaardigheid in een tweede taal (i.c. het Engels) het op alle talige deelvaardigheden aflegt tegen de taalvaardigheid in de moedertaal (i.c. het Nederlands of, voor buitenlandse studenten, het Frans, Italiaans, Roemeens, Deens, Chinees enzovoorts). Om het meest opvallende verschil te noemen: de woordenschat in een tweede taal is 40% tot 50% kleiner dan die in de moedertaal, met een groot verlies aan uitdrukkings- en begripsvermogen (en daarmee gepaard gaand denkvermogen) tot gevolg. De onvermijdelijke conclusie van de combinatie van bovengenoemde twee bevindingen is

dat het gros van de studenten in volledig Engelstalig onderwijs het instrumentarium mist om optimaal te presteren (en dat geldt *mutatis mutandis* ook voor de docenten).

Dus, inderdaad, Nederlands in het hoger onderwijs moet. Maar bekend met de onderzoeksliteratuur over meertaligheid, heb ik er geen enkel bezwaar tegen dat een deel van de bacheloropleidingen voor een-derde deel Engelstalig zullen zijn. Integendeel. In een zorgvuldig ontworpen tweetalig curriculum (we kennen goede voorbeelden uit het voortgezet onderwijs) doet de ene taal geen afbreuk aan de andere, maar versterken de twee talen elkaar. Bovendien zijn er aanwijzingen dat de verhoogde taalvaardigheid die daarvan het gevolg is ook positieve gevolgen heeft voor bepaalde niet-talige aspecten van cognitie.

Ik juich ook toe dat de nieuwe wetstekst (Artikel 7.2.a. Taalbeleid) voorschrijft dat ook de studenten in de masteropleidingen – die wel/vaker volledig Engelstalig mogen zijn – en in anderstalige bacheloropleidingen (Artikel 7.2.2) tijd moeten besteden aan de verbetering van hun Nederlandse taalvaardigheid. Het feit dat dat gevraagd wordt van de studenten met het Nederlands als moedertaal erkent impliciet het feit dat taalvaardigheid nooit ophoudt toe te nemen door gebruik, dat die taalvaardigheid ook nog na afronding van een bacheloropleiding kan toenemen. Al die maatschappelijke sectoren die gebaat zijn bij een zo hoog mogelijk taalniveau van degenen die erin werken zullen daarvan profijt hebben. Welke sectoren niet eigenlijk? Dat dit voorschrift ook gaat gelden voor internationale studenten bevat voor hen de belangrijke boodschap dat het Nederlands in Nederland een belangrijke taal is (hoewel de nonchalante houding van veel Nederlanders t.a.v. het Nederlands deze bewering lijkt te logenstraffen) en vergroot de kans dat ze zich aan Nederland binden en hier beter integreren.

Mijn reserves over de nieuwe wetstekst betreffen het doelmatigheids criterium dat gehanteerd zal worden bij het al dan niet toestaan van een opleiding om toch Engelstalig (of anderstalig) te worden. Het “noodzaakcriterium” in de wetstekst van 1992ⁱⁱ bleek in de praktijk in al zijn vaagheid een open deur naar onderwijsverengelsing op een schaal die de wetgever nooit heeft bedoeld. Ook het “meerwaardecriterium” in de controversieel verklaarde wet die onder het ministerschap van Van Engelshoven werd ontwikkeldⁱⁱⁱ zou zo’n open deur geworden kunnen zijn, want bewijs maar eens dat iets een meerwaarde heeft boven iets anders. De formulering van het “doelmatigheids criterium”^{iv} in de conceptwetstekst lijkt door zijn concretisering minder ruimte te bieden voor niet door de wetgever bedoelde invullingen van dat criterium. Maar of het daadwerkelijk gaat uitpakken zoals bedoeld? Ik ben er niet gerust op. Aan een adviescommissie de belangrijke taak om de minister bij te staan bij het toetsen of voldaan is aan het doelmatigheidsvereiste. Krijgt die adviescommissie de beschikking over objectieve richtlijnen voor die toetsing zodat haar beslissingen niet geleid worden door persoonlijke opinies, voorkeuren en belangen van haar leden? Wat wordt de rol van Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs in de besluitvorming? En hoe wordt er na inwerkingtreding van de wet voor gezorgd dat de onderwijsinspectie daadwerkelijk en tijdig ingrijpt als de overkoepelende bedoeling van de nieuwe wet, per saldo minder volledig Engelstalige

en meer Nederlandstalige opleidingen, opnieuw door de instellingen lijkt te worden omzeild?

Door de complexiteit van de onderwijsbekostiging wordt er in het wetsvoorstel niet ingegaan op gewenste aanpassingen in de bekostigingssystematiek. Dat is begrijpelijk, maar ook bijzonder spijtig, want – zo durf ik te beweren – de huidige bekostigingssystematiek met haar sterke klemtoon op student-gebonden financiering was voor de instellingen de belangrijkste drijfveer om een groot deel van het onderwijs te verengelsen. Het is niet ondenkbaar dat een aantal doelstellingen van het wetsvoorstel *Internationalisering in balans* als vanzelf zouden worden bereikt als dit ene “pervers mechanisme”^v uit de bekostigingssystematiek zou worden gehaald.

Annette de Groot
Emeritus hoogleraar Taalpsychologie aan de UvA
Nijmegen, 13 september 2023

ⁱ Marc Reynebeau in *De Standaard*, januari 2008: “*Taal is nooit neutraal of waardenvrij. Ze ontstaat en groeit in een specifieke context, met eigen ideeën, opvattingen en tradities, en ze draagt daar de sporen van, onder meer in de vorm van, vaak onbewuste, ideologische interpretaties. De taal brengt een specifieke, waardegeladen manier van denken met zich mee.*”

“*Een eenzijdige verengelsing doet de pluraliteit verschrallen. Terwijl ze de illusie creëert dat ze de wereld opengooit, snijdt ze de wetenschapsbeoefening integendeel af van andere, niet-Angelsaksische tradities. Wie geen benul heeft van Duitse en Franse wetenschapsscholen, heeft geen besef van de invalshoeken die daarin bestaan.*”

ⁱⁱ Het onderwijs mag verzorgd worden in een andere taal dan het Nederlands “indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe *noodzaakt*, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode”. (Mijn cursivering)

ⁱⁱⁱ De instelling mocht anderstalig onderwijs aanbieden wanneer “dit gelet op de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs, *meer dan het voeren van het Nederlands*, in het belang is van het verwerven van de kennis, het inzicht of de vaardigheden die een student bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven”(Mijn cursivering)

^{iv} Een opleiding mag voor meer dan een derde deel anderstalig zijn wanneer dat “doelmatig is, gelet op de specifieke regionale of economische omstandigheden, de beschikbaarheid van onderwijzend personeel, de internationale positionering van een specifieke opleiding of traject en het geheel aan voorzieningen op het gebied van het hoger onderwijs.

---

⁴ Een adviescommissie onder voorzitterschap van Martin van Rijn was in 2019 openhartig over de rol die de, vooral, student-gebonden bekostiging heeft gespeeld in het volledig Engelstalig worden van veel van onze opleidingen: “Door de groei van studentenaantallen neemt het aandeel en daarmee ook de afhankelijkheid van de studentgebonden bekostiging almaar toe. Dit is een pervers mechanisme geworden. De systematiek moedigt instellingen aan zo veel mogelijk Nederlandse, maar zeker ook internationale, studenten aan te trekken door onder andere het gebruik van Engels als voertaal [...].”^⁴